

Ткаченко Т.П.

канд. економ. наук, доцент

Волинець Д.П.

Національний технічний університет України «КПІ»

БАНКРУТСТВО КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ

БАНКРОТСТВО КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ: ПРИЧИНЫ И ПУТИ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ

BANKRUPTCY OF COMMERCIAL BANKS: CAUSES AND WAYS TO PREVENT

Стаття присвячена проблемам банкрутства комерційних банків в Україні. Виявлено основні причини банкрутства банківських установ, здійснено їх класифікацію на зовнішні та внутрішні, визначено особливості таких причин в Україні. Було проведено дослідження, за допомогою якого був визначений перелік банків, що знаходяться у стані ліквідації станом на 2015 рік, та визначена тенденція до зменшення кількості банків, які мають банківську ліцензію протягом 5 років. Проаналізовано основні фінансові показники діяльності АТ «Райффайзен Банк Аваль», на основі методики рейтингових показників Кромонава. Так як, Методика В. С. Кромонава не може бути еталоном для оцінки фінансового стану банків і має бути підкріплена методикою CAMELS, яку пропонує НБУ були проведені відповідні розрахунки. Розрахувавши ряд показників рейтингу В.С. Кромонава, наступним кроком було розраховано підсумковий рейтинг банку за методикою CAMELS. Визначено, що банк є надійним за всіма показниками, спроможними протистояти більшості економічних спадів (крім надзвичайних), уважаються стабільними і такими, що мають кваліфіковане керівництво.

Ключові слова: банкрутство, ліквідація, комерційний банк.

Статья посвящена проблемам банкротства коммерческих банков в Украине. Выявлены основные причины банкротства банковских учреждений, осуществлена их классификация на внешние и внутренние, определены особенности таких причин в Украине. Было проведено исследование, с помощью которого был определен перечень банков, находящихся в состоянии ликвидации по состоянию на 2015 год, и определена тенденция к уменьшению количества банков, имеющих банковскую лицензию в течение 5 лет. Проанализированы основные финансовые показатели деятельности АО «Райффайзен Банк Аваль», на основе методики рейтинговых показателей Кромонава. Так как Методика В. С. Кромонава не может быть эталоном для оценки финансового состояния банков и должна быть подкреплена методикой CAMELS, которую предлагает НБУ были проведены соответствующие расчеты. Рассчитав ряд показателей рейтинга В.С. Кромонава, следующим шагом было рассчитано итоговый рейтинг банка по методике CAMELS. Определено, что банк является надежным по всем показателям, способны противостоять большинству экономических спадов (кроме чрезвычайных), считаются стабильными и имеющими квалифицированное руководство.

Ключевые слова: банкротство, ликвидация, коммерческий банк.

This article is devoted to the problems of the bankruptcy of commercial banks in Ukraine. The basic causes of bankruptcy of banks, their classification on external and internal features defined reasons such as Ukraine. A study was conducted, with which was determined the list of banks that are in liquidation as of 2015, and the tendency to reduce the number of banks with a banking license for 5 years. The basic financial indicators of JSC "Raiffeisen Bank Aval", based methodologies indicators kromonov. Since Methodology VS kromonov not be the benchmark for assessing the financial condition of banks should be supported by CAMELS methodology, which offers the NBU were conducted appropriate calculations. Calculating the number of indicators ranking VS Kromonov, the next step was calculated final rating of the bank by the method of CAMELS. Determined that the bank is trusted by all indicators, able to withstand most economic downturns (except for emergencies), are considered stable and those that have competent management.

Keywords: bankruptcy, liquidation, commercial bank.

Вступ. Банкрутство та ліквідація комерційного банку характеризується масштабними негативними економіко-соціальними наслідками, в порівнянні з банкрутством промислового підприємства. Нездатність банківської установи погасити свої зобов'язання призводить до збитковості клієнтів, вкладників, акціонерів і держави. В даний час багато банків, не тільки в Україні, а й більшості країн світу стоять або стояли на порозі банкрутства. З цією неприємною процедурою стикаються не тільки нові, щойно відкриті банки, а й банки які були на фінансово - кредитному ринку багато років. Зазначені проблеми знайшли своє відображення у працях Міняйленко К. О., Погрібняк Д. С., Фінько О. О., Крамаренко О. М. та ін.. Вони розглядають основні причин, що викликають банкрутство комерційних банків в Україні, та пропонують свої методи їх усунення. Але піднята у статті тема є актуальною для банків, що функціонують в реальному банківському секторі економіки України, оскільки проблема банкрутства банків і підприємств в цілому не може бути остаточно вирішеною, змінюються умови функціонування, правові аспекти діяльності, і все це посилюється глобальними економічними процесами і кризою.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження динаміки кількості банків, які мають ліцензію та розрахунок схильності до банкрутства АТ «Райффайзен Банк Аваль». Для проведення даного дослідження ми вважаємо доцільним провести економічний аналіз діяльності комерційних банків, який здійснює НБУ, який базується на двох основних методиках: системі обов'язкових економічних нормативів та системі рейтингового аналізу CAMELS.. Відповідно до поставленої мети, основними завданнями статті є:

- аналіз динаміки кількості комерційних банків в Україні;
- порівняти отримані значення коефіцієнтів зі шкалою CAMELS, та визначити схильність до банкрутства;
- дослідити причини банкрутства;
- запропонувати шляхи запобігання банкрутству.

Методологія. Методологічною основою для написання статті стали результати фундаментальних і прикладних досліджень вітчизняних та

зарубіжних вчених щодо проблем фінансової стійкості підприємств та банкрутства банківських установ. Базою для аналітичних розрахунків стала звітність досліджуваного банку за 2013р. У роботі використані методи теоретичного дослідження та узагальнення.

Результати. Дослідження проблем банкрутства банків варто було б розпочати зі з'ясування термінології. Термін «банкрутство» походить від італійського слова «bankorotto» – розбитий банк. Згідно з Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника та визнання його банкрутом» під банкрутством розуміють визнану господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше, як через застосування ліквідаційної процедури.

Нестабільність банківської системи України та кризові явища в економіці призвели до масової збитковості та втрати ліквідності більшістю кредитних установ країни, а в деяких випадках і до банкрутства, за яким в умовах застосування неефективних способів оздоровлення може послідувати і ліквідація.

Рис.1. Кількість банків, які мають банківську ліцензію

Виходячи з рис.1 можна побачити, що кількість банків, починаючи з 2014 р., почало різко зменшуватись, це викликано нестабільною політичною та економічною ситуацією в Україні.

Станом на 1.10.2015року, у стані ліквідації знаходяться 55 банків.

Таблиця 1

Банки, що знаходяться у стані ліквідації станом на 2015 рік

1	АТ «Дельта Банк»	29	АБ «ПОРТО-ФРАНКО»
2	ПАТ АБ «СТОЛИЧНИЙ»	30	Банк «Демарк»
3	ПАТ «УКРГАЗПРОМБАНК»	31	ПАТ «ІНТЕРКРЕДИТБАНК»
4	АТ «СП БАНК»	32	АТ «КБ «ЕКСПОБАНК»
5	ПАТ «УКРКОМУНБАНК»	33	ПАТ «ГРІН БАНК»
6	ПАТ Банк «Морський»	34	ПАТ «АКТАБАНК»
7	ПАТ «ЧБРР»	35	ПАТ «ПРАЙМ-БАНК»
8	ПАТ «БАНК НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ»	36	ПАТ «ТЕРРА БАНК»
9	ПАТ «УПБ»	37	ПАТ «КБ «АКТИВ-БАНК»
10	ПАТ «Банк «Київська Русь»	38	АТ «БАНК ЗОЛОТІ ВОРОТА»
11	ПАТ «ОМЕГА БАНК»	39	АТ «ЄВРОГАЗБАНК»
12	ПАТ «АКБ «КИЇВ»	40	ПАТ «КБ «УФС»
13	ПАТ КБ «СТАНДАРТ»	41	АТ «ФІНРОСТБАНК»
14	ПАТ «ЕНЕРГОБАНК»	42	ПАТ «КБ «ПІВДЕНКОМБАНК»
15	ПАТ «КБ «НАДРА»	43	ПАТ «Старокиївський банк»
16	ПАТ «КРЕДИТПРОМБАНК»	44	ПАТ «КБ «ПРОМЕКОНОМБАНК»
17	АТ «ІМЕКСБАНК»	45	ПАТ «АКБ Банк»
18	ПАТ «ЗЛАТОБАНК»	46	ПАТ «Західкомбанк»
19	ПАТ «УКРБІЗНЕСБАНК»	47	ПАТ КБ «ІНТЕРБАНК»
20	АБ «УКООПСПЛКА»	48	ПАТ «БАНК ФОРУМ»
21	ПАТ «ПРОФІН БАНК»	49	АТ БАНК «МЕРКУРІЙ»
22	ПАТ «ВіЕйБі Банк»	50	АТ «БРОКБІЗНЕСБАНК»
23	ПАТ «МІСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК»	51	ПАТ «РЕАЛ БАНК»
24	ПАТ «Банк Камбіо»	52	ПАТ «КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК «ДАНІЕЛЬ»
25	ПАТ «БГ БАНК»	53	АТ «БАНК «ТАВРИКА»
26	ПАТ «ЛЕГБАНК»	54	АТ «ЕРДЕ БАНК»
27	ПАТ «МЕЛІОР БАНК»	55	ПАТ «АКБ «БАЗИС»
28	ПАТ «КБ «АКСІОМА»		

Основні причини, які призводять до банкрутства банків поділяються, з одного боку, на зовнішні, які не залежать від керівництва установи та її акціонерів, а з іншого, на внутрішні, які спричинені чинниками, що існують в середині установи [1].

До зовнішніх причин на сьогоднішній день відносять [1]:

- припинення темпів росту та нестабільність загальносвітової та внутрішньої економіки;
- втрата довіри до банку, наприклад від неправильного управління;

- загальноекономічна ситуація, коли відбуваються масові паніки серед вкладників банківських установ;

- рейдерські атаки, які цілеспрямовано направлені на знецінення активів банку, що в подальшому призводять до їх можливого продажу, або ліквідації.

До внутрішніх причин відносять[1]:

- недотримання законодавства, особливо в частині про підтримання необхідного рівня всіх показників;

- обман органів влади, який викликаний приховуванням інформації від контролюючих суб'єктів про справжній стан з платоспроможністю фінансової установи;

- некомпетентне керівництво, що залежить від рівня корпоративної культури установи;

- спекуляція;

- недоліки внутрішньобанківської системи, яка безпосередньо залежить від проведеної політики всередині установи.

Задля переведення банку в режим фінансового оздоровлення необхідне виникнення певних підстав, серед яких:

по-перше, порушення банківського законодавства;

по-друге, недостатній рівень капіталу, необхідного для забезпечення нормальної діяльності;

по-третє, віднесення банку до категорії проблемних.

Для дослідження схильності до банкрутства ми вважаємо доцільним провести економічний аналіз діяльності комерційних банків, який здійснює НБУ, який базується на двох основних методиках: системі обов'язкових економічних нормативів та системі рейтингового аналізу CAMELS. Слід відзначити, що система обов'язкових економічних нормативів та рейтингова система CAMELS не є альтернативними, а застосовуються паралельно і доповнюють одна одну. Порівнявши їх можна дійти висновку, що критерієм оцінювання капіталу, ліквідності та активів банку за системою CAMELS виступає саме дотримання обов'язкових економічних нормативів[3].

Щодо індексних рейтингових методик аналізу фінансового стану банків, то найпопулярнішою є методика В. С. Кромонава [2]. При використанні даного підходу для встановлення рівня надійності банку визначаються шість оціночних показників фінансового стану банку (k1, k2, k3, k4, k5, k6) та вагові коефіцієнти для кожного із них (табл. 2).

Як правило, вагові коефіцієнти встановлюються на підставі опитування експертів, що мають відповідний рівень професійної підготовки та значний досвід банківської діяльності.

Методика рейтингових показників В.С. Кромонава

№ п/п	Показник	Алгоритм	Розшифровка	Нормативне значення	Питома вага показника в рейтинговій оцінці, %
1	2	3	4	5	6
1	Генеральний коефіцієнт надійності	$K_1 = \frac{K}{Ap}$	К – власний капітал; Ap – робочі ризикові	1	45
2	Коефіцієнт миттєвої ліквідності	$K_2 = \frac{ЛА}{ЗЗ}$	ЛА – ліквідні активи; ЗЗ – зобов'язання до запитання	1	20
3	Крос-коефіцієнт	$K_3 = \frac{З}{Ap}$	З – сумарні зобов'язання	3	10
4	Генеральний коефіцієнт ліквідності	$K_4 = \frac{ЛА + ЗК}{З}$	ЗК – захищений капітал у вигляді будівель, устаткування, інвентарю, капіталовкладень, дорогоцінних металів	1	15
5	Коефіцієнт захищеності капіталу	$K_5 = \frac{ЗК}{K}$		1	5
6	Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку	$K_6 = \frac{K}{СК}$	СК – статутний капітал	3	5

*складено на основі [2]

Зараз оптимально надійним банком являється банк з наступними коефіцієнтами: $K_1 = 1$, $K_2 = 1$, $K_3 = 3$, $K_4 = 1$, $K_5 = 1$, $K_6 = 3$. Кожен з розрахованих коефіцієнтів потрібно розділити на відповідне нормування в оптимально надійного банку, тобто K_1 на 1, K_2 на 1, K_3 на 3, K_4 на 1, K_5 на 1, K_6 на 3. Звідси отримуємо наступні розрахунки:

Таблиця 3

Розрахунок показників рейтингу В. С. Кромонава станом на 31.12.2013 року

Показник	2013
Генеральний коефіцієнт надійності	0,19
Коефіцієнт миттєвої ліквідності	0,66
Крос-коефіцієнт	1,27
Генеральний коефіцієнт ліквідності	0,29
Коефіцієнт захищеності капіталу	0,45
Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку	2,11

Розрахувавши ряд показників рейтингу В.С. Кромонава, наступним кроком беремось за розрахунок підсумкового рейтингу банку:

АТ «Райффайзен Банк Аваль» на 31.12.13 = $0,19 \cdot 45 + 0,66 \cdot 20 + 1,27 \cdot 10/3 + 0,29 \cdot 15 + 0,45 \cdot 5 + 2,11 \cdot 5/3 = 36,1 \%$.

Методика В. С. Кромонава не може бути еталоном для оцінки фінансового стану банків і має бути підкріплена методикою CAMELS, яку пропонує НБУ у своїй постанові № 171 від 08.05.2002 р.[4].

За рейтинговою системою передбачається визначити банку цифровий рейтинг за всіма шістьма компонентами, а комплексна рейтингова оцінка визначається на підставі рейтингових оцінок за кожним із цих компонентів. Кожен компонент рейтингової системи оцінюється за п'ятибальною шкалою, де оцінка "1" є найвищою, а оцінка "5" — найнижчою, комплексна рейтингова оцінка також визначається за п'ятибальною шкалою табл.4.

Таблиця 4

Визначення комплексної рейтингової оцінки банку

	Комплексна рейтингова оцінка банку				
	"1"	"2"	"3"	"4"	"5"
Фінансовий стан банку	Банки є надійними, стабільними і мають кваліфіковане керівництво		Банки мають суттєві недоліки, що можуть призвести до значних проблем	Банки мають серйозні проблеми, загальна платоспроможність під загрозою	
Контроль з боку служби банківського нагляду			Служба банківського нагляду має надати чіткі вказівки щодо подолання проблем	Банки потребують ретельного нагляду і спеціальних оздоровчих заходів	
Застосування заходів впливу			До банків застосовуються відповідні заходи впливу згідно з вимогами нормативно-правових актів Національного банку		

Розрахунок підсумкового рейтингу банку за методикою CAMELS зазначений в табл.5.

Таблиця 5

Підсумковий рейтинг банку за методикою CAMELS

Банк	C	A	M	E	L	S	Рейтинг, виставлений за найчастішими оцінками
"АТ Райффайзен Банк Аваль"	2	3	2	2	2	2	2

Комплексна рейтингова оцінка “1” або “2” свідчить про те, що банк є надійним за всіма показниками, спроможними протистояти більшості економічних спадів (крім надзвичайних), вважаються стабільними і такими, що мають кваліфіковане керівництво.

Висновки. Проаналізувавши зовнішні і внутрішні причини банкрутства банків, розрахувавши коефіцієнти поточної ліквідності, автономності та рентабельності власних коштів п'яти найбільших банків в Україні, ми дійшли висновку, що основними причинами банкрутства банківських установ в Україні є:

- припинення темпів росту та нестабільність загальносвітової та внутрішньої економіки;
- революційні події зими 2013 року;
- анексія Криму, війна на сході України;
- недотримання законодавства, особливо в частині про підтримання необхідного рівня всіх показників;
- «нечисті на руку» власники і менеджери, які використовували банк в своїх цілях, виводили активи;

На підставі виявлених особливостей у банківській сфері в Україні основними напрямками запобігання банкрутству можуть бути наступні заходи:

- удосконалення системи банківського контролю та організації внутрішнього аудиту банку;
- вирішення воєнного конфлікту на сході країни та повернення Криму;
- здійснення адаптації кредитної політики до ринкових вимог і внутрішньобанківських потреб;
- підвищення кваліфікації персоналу.

Наукова новизна статті є запропоновані заходи по запобіганню банкрутства банківських установ в Україні, на основі використаної методики розрахунку коефіцієнтів ймовірності банкрутства.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження. Відповідно до зазначеної мети дослідження ми визначили, що сутність економічної безпеки полягає в забезпеченні поступального економічного розвитку суспільства з метою виробництва необхідних благ та послуг, що задовольняють індивідуальні та суспільні потреби.

Також ми дізнались, що існують різні підходи до трактування економічну безпеки підприємства, найбільш вдалим підходом ми вважаємо розуміння економічної безпеки як стан всіх ресурсів підприємства (капіталу, трудових ресурсів, інформації, технологій, техніки, прав) та підприємницьких здібностей, при якому можливе найефективніше їх використання для стабільного функціонування і динамічного науково-технічного та соціального розвитку, здатність запобігати або швидко нівелювати різні внутрішні та зовнішні загрози.

Здійснивши рейтинговий аналіз фінансового стану досліджуваного банку за допомогою методик В. С. Кромонава та CAMELS, можна зробити висновки, що АТ «Райффайзен Банк Аваль» має високу дохідність, та більшість показників знаходиться на досить високому рівні, проте у нього спостерігається низька якість та диверсифікація активів, тому він отримав рейтинг «2».

Література:

1. Меньшова А.Ю. Причини виникнення та шляхи запобігання банкрутства комерційного банку: монографія / А.Ю.Меньшова. – Х. : ХДТУБА, 2008. – 146 с.
2. Вовчак О. Д. Банківська справа : навч. посіб. / О. Д. Вовчак, Н. М. Руцицин. – Львів : Новий Світ-2000, 2008. – 560 с.
3. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123651
4. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0171500-02>
5. Офіційний сайт ПАТ «РАЙФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.aval.ua/about/bank_reports/.